

πολιτισμός

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (155)

Απουσιολόγιο έτους 2020: Τρεις σημαντικές γυναίκες του Ρεθύμνου

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
Κυριακή 8 Μαρτίου 2020

Ιστορικός περίπατος ώρα 10:30 π.μ.
Εκδήλωση ώρα 12:00 "Σπίτι Πολιτισμού"

Διοργάνωση:
Περιφέρεια Κρήτης-Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνης
ΧΕΝ Ρεθύμνου

Ο Παντελής Πρεβελάκης είχε γράψει κάποτε ότι «Οι νεκροί επιζούν μέσα μας και μας ευλογούν». Με ένα σμα αυτή του τη ρήση, στις σημερινές «Αναδιφώσεις» θα αναφερθούμε σε τρεις σημαντικές γυναίκες που έφυγαν την απερχόμενη χρονιά αλλά άφησαν τα ίχνη τους στην κοινωνία μας. Οπωσδήποτε δεν ήταν του βεληνεκούς των εκατό, στις οποίες είχαμε αφιερώσει το βιβλιάρκι «Περιήγηση στο Ρέθυμνο των σπουδαίων γυναικών». Όμως, ήταν κι αυτές σπουδαίες, για διαφορετικό οπωσδήποτε λόγους η καθεμία τους. Η **Ευθυμία Μυρσιλίδη-Ζουρμπάκη** ανήκε στη γενιά προσφύγων της Μικρασίας που γεννήθηκε αμέσως μετά την άφιξη των γονιών τους στο Ρέθυμνο. Η **Νίκη Πετράκη-Τζουγανάκη** ήταν μια απλή γυναίκα της Καρωτής, με έμφυτη όμως ευγένεια και κοινωνική δοτικότητα. Η **Ποπούλα (Καλλιόπη) Τσάκωνα-Αστρινού** ανήκε εκ γενεών στο πνευματικό Ρέθυμνο και κατ'εφευε να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της καταγωγής της.

Η **Ευθυμία Μυρσιλίδη**, γεννημένη το έτος 1930, ήταν κόρη της Μαρίας Ηλιού και του Αλκαίου Μυρσιλίδη, του οποίου η ιστορία είναι λίγο πολύ γνωστή στους ενδιαφερόμενους για την ιστορία Ρεθεμνιώτες. Ήρθε εδώ σαν βρωστός του Ιωάννη Σκευάκη στην «Ηλεκτρική Α.Ε.» και συνέχισε αυτόνομα, όντας ο πρώτος που γνώριζε και ασχολήθηκε με τις ηλεκτρικές εγκαταστάσεις στον τόπο μας. Έκαναν άλλα δύο παιδιά, που οι παλιότεροι τους θυμόμαστε με σεβασμό από την ενασχόλησή τους στον ίδιο τομέα και σ' εκείνων των ηλεκτρικών συσκευών, τον Χαράλαμπο και τον Κώστα.

Η **Ευθυμία Μυρσιλίδη** συνδέσσε τη ζωή της με τον υπάλληλο **Στέλιο Ζουρμπάκη**, με τον οποίο έζησε αρμονικά για πολλές δεκαετίες, μέχρι τον θάνατό του. Δημιούργησαν μια αγαπημένη και δεμένη οικογένεια, με τρία παιδιά, τον Βαγγέλη, τη Μαρία και τον Άλκη. Είχε επίσης την επιμέλεια της άρρωστης αδελφής του συζύγου της. Συμμετείχε σε πολλές κοινωνικές πρωτοβουλίες και ήταν βαθιά θρησκευόμενη.

Είχα τη χαρά να τη ζήσω από κοντά, ως παιδική φίλη της μητέρας μου και ως γειτόνισσα τα πρώτα μου χρόνια. Η σχέση τους με δίδαξε τι σημαίνει πραγματική φιλία, μέχρι το τέλος -τω όντι- της ζωής. Στα αυτιά μου θα μείνουν ζωντανές οι περιγραφές της για την άθλια υποδοχή των Μικρασιατών προσφύγων στην πόλη μας, με τα επίθετα «τουρκόσποροι» και «παστρικές» για τις γυναίκες να κυριαρχούν στην ορολογία πολλών «ελληναράδων» «ντόπιων», που είχαν κατέβει από τα χωριά τους προκειμένου να καταλάβουν τις περιουσίες των ανταλλαχθέντων Τουρκορεθεμνίων.

Η **Νίκη Πετράκη** γεννήθηκε στην Καρωτή το 1933, σε πολυμελή οικογένεια ασηγανιώτικης καταγωγής. Συνέδεσε τη ζωή της με τον αγγειοπλάστη, στη συνέχεια μετανάστη στη Γερμανία και αργότερα καφεπαντοπώλη του χωριού Ευάγγελο Τζουγανάκη και έκαναν τρία παιδιά, τον Κωστή, τη Μαρία και τη Ζαμπία, που κι αυτή χρειάστηκε να ξενιτευτεί στον Καναδά. Την εποχή που τη γνώρισα, το 1985 που υπηρέτησα ως δάσκαλος στο χωριό της, η κυρία Νίκη αποτελούσε την πρεπεία του, κι αυτό όχι μόνο λόγω της αρχοντικής της εμφάνισης και παρουσίας.

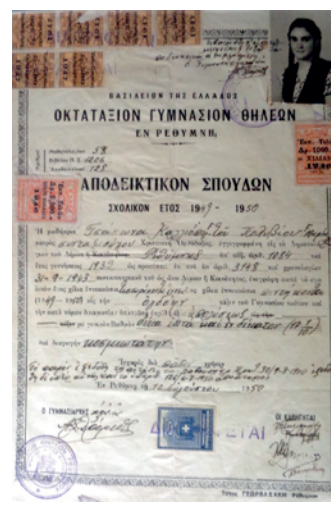
Προσπαθούσα να κάνω τους 23 μαθητές μου να βγάλουν από το σχολικό τους -τουλάχιστον- σιτηρέσιο τα ονομαζόμενα «διατροφικά σκουπίδια», που τότε ήταν τα γαρδάκια και οι γκοφρέτες, και να προτιμούν τα αγνά προϊόντα του νοικοκυριού τους. Διαπίστωσα ότι τα παρασκευασματα αυτά τα προμηθεύονταν το πρωί ερχόμενοι στο σχολείο από το καφεείο της κυρίας Νίκης και δεν δίστασα να της ζητήσω να σταματήσει να τους τα πουλά. Οποιοσδήποτε άλλος στη θέση της θα μου κήρυττε «πόλεμο», αφού τα διαφυγόντα έσοδα ήταν όχι αμελητέα. Αντίθετα, συμφώνησε αμέσως μαζί μου, συγκατένευσε θα έλεγα, και εφάρμοσε πλήρως την απαγόρευση.

Αργότερα, όταν της ζήτησα να με βοηθήσει στον «Φάλκωνα», έσπευσε με την επίσης αείμνηστη Γεωργία Σταγάκη να οργανώσει το πρόγραμμα ανακύκλωσης χρησιμοποιημένου λαδιού, μεταποιώντας το σε μυρωδάτο κατάλευκο σαπούνι. Ευτύχησα να την έχω μαζί μου, μαζί με τον κύριο Ευάγγελο, σε πολλές από τις δύο δεκάδες κοινές εκδρομές που είχα οργανώσει δασκάλων και νηπαιγωγών με τα ΚΑΠΗ, όπως σ' εκείνη της παράπλευρης φωτογραφίας στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας (τότε στη Λεωφόρο Κνωσού), στο Μουσείο Παραδοσιακής Ζωής «Λυχοστάτης» και στη Σπιναλόγκα.

Η **Ποπούλα Τσάκωνα** ανήκε σε άλλη κοινωνική κατηγορία, αλλά διακατέχονταν από τις ίδιες αρχές με τις δύο προηγούμενες κυρίες. Ήταν κόρη του Πολύβιου και της Αθηνάς Πρεβελάκη, καταγόταν δηλαδή από μια από τις πνευματικότερες οικογένειες του Ρεθύμνου. Ο πατέρας της ήταν δικηγόρος και είχε διατελέσει μέχρι και νομάρχης. Του χρωστάμε μια τουλάχιστον σελίδα στις «Αναδιφώσεις» μας, κι αυτό όχι μόνο για την Πνευματική Εστία και τη Βιβλιοθήκη που ίδρυσε αλλά και για την «Εφημερίδα των συζητήσεων», για τον Ναυτικό Όμιλο, για τον οραματισμό του Πανεπιστημίου και για αρκετά ακόμα άλλα.

Η **Ποπούλα Τσάκωνα** τελείωσε το οκτατάξιο Γυμνάσιο Ρεθύμνης και στη συνέχεια ελληνική φιλολογία. Στην εκπαιδευτική πορεία ήταν ονομαστή για τις αντιαυταρχικές μεθόδους που εφάρμοζε, σε μια εποχή που η καρπαζιά και το σκαμπίλι αποτελούσαν καθεστώς. Συνέδεσε τη ζωή της με έναν ευπατριδή της πόλης, τον Μανό Αστρινό, τον οποίο έχω χαρακτηρίσει -νομίμως ευστοχα- άρχοντα αρχειοφύλακα της ιστορίας του Ρεθύμνου. Απέκτησαν τρία παιδιά, τον Γιώργο, τον Βασίλη και την Αθηνά, αλλά χρειάστηκε να αναρρέψει ακόμα ένα, το πεντάχρονο του αδελφού της Βασιλή Τσάκωνα, ενός από τους πραγματικούς οικολόγους της πρώτης περιόδου. Σεμνύνομαι ότι είχα δώσει το όνομά του στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων στον «Φάλκωνα».

οθήκης «Παντελής Πρεβελάκης» στο Γυμνάσιο Σπηλιού, στην οποία το 1989 δέχτηκε τη δωρεά της βιβλιοθήκης της Εύας Σικελιανού. Συμμετείχε από υπεύθυνες θέσεις σε πολλές κοινωνικές πρωτοβουλίες, όπως το Λύκειο των Ελληνίδων (επί 16 χρόνια στο Συμβούλιό του), ενώ διετέλεσε πρόεδρος του Εφορευτικού Συμβουλίου της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνης.

Υπ η ρ ε τ η - σε για σαράντα χρόνια τη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, από πολλές θέσεις, όπως της φιλόλογου, της διευθύντριας και της διδάσκουσας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Σημαντική προσφορά της υπήρξε η δημιουργία της Βιβλιοθήκης της Σπιναλόγκας.

Μαριάννα Ρουκουανάκη, με διαβεβαίωσε ότι αυτό δεν θα παραληφθεί όταν ολοκληρωθεί η έκθεση του δευτέρου ορόφου, μαζί με την έκδοση τιμητικού ψηφίσματος για την προσφορά στο τεσσαρακονθήμερο μνημόσυνό της. Θα πρέπει να το πράξει, όχι μόνο για λόγους σεβασμού της προσφοράς πατέρα και κόρης, αλλά και για να έχει το δικαίωμα να θέσει η Βιβλιοθήκη συμβολικά υποφιλιότητα για αποδοχή του θησαυρού της ρεθεμνιώτικης ιστορίας που άφησε φεύγοντας ο Μανός Αστρινός. Μαζί ασφαλώς με το Λαογραφικό Μουσείο, που τόσο αγαπούσε και που τον τίμησε μετά θάνατον.

Ως γνωστόν τη Βιβλιοθήκη αυτή είχε εμπνευστεί και ιδρύσει ο πατέρας της Πολύβιος. Το παράπονο με το οποίο πέθανε ήταν ότι η απόφαση που είχε πάρει το πρώτο Εφορευτικό της Συμβουλίου, για εσαεί ανάρτηση της φωτογραφίας του μαζί με το σχετικό Πρακτικό, δεν εφαρμόστηκε μετά τη μεταφορά της στο νέο κτήριο, το 2016. Σε προηγούμενη επικοινωνία με την αναπληρώτρια διευθύντρια

κτρονική διεύθυνση <https://nyxtamera.gr/?p=64050>. Για την Ευθυμία Μυρσιλίδη-Ζουρμπάκη μπορούν να διαβάσουν λίγα στο άρθρο του Μάνου Γοργοράπη «Αλκαίος Βασ. Μυρσιλίδης. Αλλάζοντάς μας... το φάτα στην οδό Αρκαδίου» στο βιβλίο του «Ρέθυμνο, σημεία των καιρών 2». Πολλά για τον Μανό Αστρινό και λιγότερα για την Ποπούλα Τσάκωνα μπορούν να βρουν τον τιμητικό τόμο που εκδώσαμε το 2018 στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνης «Μανός Αστρινός (1928-2013)». Ερωτώ τον εαυτό μου τυχερό που γνώρισα από κοντά τις τρεις αυτές σπουδαίες κυρίες. Όμως λυπάμαι που δεν μπόρεσα να κάνω κάτι περισσότερο γι' αυτές εν ζωή, πέραν της τιμής του αγγειοπλάστη συζύγου της Νίκης Τζουγανάκη από το Λαογραφικό Μουσείο, μιας και μόνος επίσκεψης στο Γηροκομείο του Ηρακλείου που φιλοξενούνταν η Ευθυμία Ζουρμπάκη και της τιμητικής εκδήλωσης για τον σύζυγο της Ποπούλας, Μανό Αστρινό. Και οι τρεις τους ήταν γυναίκες αρχών, γυναίκες της δοτικότητας, γυναίκες δημιουργικές, γυναίκες με ιστορική συνείδηση, γυναίκες που εκπροσώπησαν επάξια το οικογενειακό τους όνομα. Ας είναι ελαφρό το χέμα που τις σκέπασε τη χρονιά που βρίσκεται σε αποδρομή.

Για τον Ευάγγελο Τζουγανάκη και λίγα για τη σύζυγό του Νίκη οι αναγνώστες μπορούν να βρουν στο προενημεριώδες άρθρο μου «Έφυγε ένας από τους τελευταίους πιθαράδες της δυτικής Κρήτης» στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://nyxtamera.gr/?p=64050>.

Μνήμη Λεωνίδα Καούνη

Συμπληρώθηκαν έξι μήνες από την εκδήμια του Λ. Καούνη. Στο άρθρο με το οποίο τον είχα αποχαιρετήσει έκανα πολλές παραλείψεις, μεταξύ των οποίων το ότι αποτελούσε για πολλές δεκαετίες, μαζί με τον δικηγόρο Μ. Παπαδάκη, τον συνδικτικό κρικό με τους συμπατριώτες μας Τουρκορεθεμνίους της Μικρασίας. Μια νεκρολογία του Τζελάλ Βαλίν Χατζημπεκχράκι, που παραθέτω κι εδώ δίπλα, είχα εγχειρίσει στη Μαρία Τσιριμονάκη, στο ξεκίνημα της προσπάθειάς της για τη συγγραφή του βιβλίου «Αυτοί που έφυγαν- αυτοί που ήρθαν». Η Μ. Τσιριμονάκη δεν είχε παραλείψει να αναφερθεί στη βοήθεια του Λ. Καούνη, συμπεριλαμβανόντας στο βιβλίο τη φωτογραφία του να ξαναγεί μια άλλη οικογένεια Ρεθεμνιωτών, την Ústay. Ευελπιστώ το αρχείο του να κατατεθεί εν καιρώ στο Λαογραφικό Μουσείο (ή στη Βιβλιοθήκη), ώστε οι ερευνητές να έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες του και να αναδεικνύουν εσαεί την προσφορά του αείμνηστου συμπολίτη.

Έφυγε ένας από τους τελευταίους πιθαράδες της δυτικής Κρήτης

Άρχων Αρχιεπίσκοπος εκκλησιών της ιστορίας του Ρεθύμνου

Μανός Αστρινός 1928-2013

ΠΡΟΕΜΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ

* Ο Χάρης Στρατιάδακης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας stharris@yahoo.gr, 2831055031